

HASAN ÇELEBİ TEZKİRESİ'NDE MEKÂN TASVİR VE TAVSİFLERİ

Süleyman SOLMAZ*

ÖZET

Şehirler hâkimiyet kuran toplumun kültürüyle yoğrulmuş olmaları hasebiyle o toplumla özdeşleşirler. Şehirler bu yönleriyle tıpkı bir insan gibi yaşayan, soluk alan canlı bir varlık gibidir. Şehirlerin bir toplum için ifade ettiği kültürel anlamın ortaya konması toplumun dokusunda yer alan unsurların tespiti açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmada Hasan Çelebi Tezkiresi taranmış olup tezkiredeki mekânlar sınıflandırılmıştır. Bağdat, Belgrad, Bursa, Edirne, Gelibolu, İstanbul, Kahire, Konya, Kütahya, Malkara, Manastır, Manisa, Prizren, Rodos, Sofya, Şam, Tire, Üsküp, Vardar Yenicesi, Yenihisâr gibi Hasan Çelebi Tezkiresi'nde yer alan şehirlerin kültürel bellekte ne anlam ifade ettiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tezkire, mekân, şehir, kültür

LOCATION DESCRIPTIONS AND CHARACTERIZATIONS TO TEZKIRE OF HASAN CHELEBI

ABSTRACT

The cities who they are mixed with that community because of culture of the society dominance of to identify. Cities living such as human just in these respects is like a living creature that breathes. Definition of cultural significance to the community of the city is expressed through the fabric of society is of great importance in determining the element.

In this study, Tezkire's of Hasan Celebi scanned and places such as Baghdad, Belgrade, Bursa, Edirne, Gallipoli, Istanbul, Cairo, Konya, Kütahya, Malkara, Bitola, Manisa, Prizren, Rhodes, Sophia, Damascus, Tyre, Skopje, Vardar Yenicesi, Yenihisar trying to figure out that memory.

Key Words: Tezkires, venue, city, culture

---

* Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: ssolmaz@pau.edu.tr
Bu çalışmanın yayıma hazırlanması sırasında yardımlarını gördüğüm Nazlı ve Gizem'e teşekkür ederim.

Giriş

Kelime anlamı itibariyle hatırlatma, sözünü etme, anma manalarına gelen “zıkr”den türetilmiş olan tezkire, hatırlatmaya vesile olan şey anlamına gelir. Edebiyatta ise şair biyografilerinin yer aldığı eserlerin adıdır. Tezkirecilik İslam kültürüne has bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Tezkirelerde biyografisi verilen şairin; doğum yeri, adı, lâkabı, öğrenim durumu, meslek ya da makamı, başlıca hocaları, ölüm yeri ve tarihi, eserleri ve eserlerinden örnekler yer alır (İsen, 1997: 28, 31; Kılıç, 2011: 7).

Tezkireler, belli bir meslekte tanınmış kişilerin -başta şairler olmak üzere- velilerin, hattatların, mimar ve musikî ustalarının biyografilerini konu alır, hatta usta bir çiçek yetiştiricisinin hayat ve sanatını söz konusu eden tezkirelere de rastlanır. Şairlerin biyografilerinin anlatıldığı bu tür eserler, tezkire-i şu’arâ, tezkiretü’ş-şuarâ ya da tezkire olarak isimlendirilir (Kılıç, 2011: 7).

Bu çalışmada Aysun Sungurhan Eydurun’ın Kültür Bakanlığı tarafından e-kitap olarak yayımlanan Kınalızade Hasan Çelebi’nin Tezkiretü’ş-şu’arâ isimli çalışması esas alınmıştır. Verilen sayfa numaraları bu esere aittir.

Tezkirelerde Mekân

Nasıl ki bir edebî eserin üslûbunu belirleyen tür, zaman ve yazarın şahsî üslûbuysa; yazarın şahsî üslûbunu da yetiştirme tarzı ve eğitimi kadar çevresi, doğduğu, yetiştiği, bulunduğu mekânın sosyo-kültürel yapısı, seviyesi, coğrafi güzelliği ve konumu belirler. Bu bakımdan tezkireciler, şairin mahlasından, mahlas kullanmayan şairlerin ise isminden hemen sonra mekân konusunu ele almışlar ve bunu doğrudan veya dolaylı, kısa ya da uzun bir tanıtmaya tâbi tutmuşlardır. Tezkirelerde bu bilgilerin uzun veya kısa olması ise tezkireciye ve şaire göre değişmiştir. Hasan Çelebi, eserinde şairlerin doğduğu veya yerleştikleri yeri mahlaslarından, mahlas kullanmayan şairlerin ise isimlerinden bazen de unvan veya lâkaplarından hemen sonra zikretmiştir. Hasan Çelebi, şairlerin doğum ve yerleşim yerleriyle ilgili yaptığı tarif ve tavsiflerle XVI. yüzyıl Osmanlı devletinin kültür ve sanat coğrafyasını gözler önüne serer. Bu durum Hasan Çelebi Tezkiresi’ni diğer tezkirelerden ayıran en önemli özelliklerden biridir. Bilindiği gibi Osmanlı toplumunun ilk kültürel kurumları İznik ve Bursa’dadır. XVI. yüzyılın ikinci yarısında yapılan Rumeli fetihleri Balkanlarda kültürel gelişmelerin hızlanmasını sağlamıştır. İstanbul’un fethine kadar Osmanlı devletinin önemli kültür merkezleri Bursa, Edirne, Gelibolu, Serez, Vardar Yenicesi, Üsküp, Manastır, Filibe, Selanik, Belgrat, Prizren ve Priştine gibi Rumeli coğrafyasında yer alan şehirler iken, fetihlerden sonra Anadolu’daki Konya, Diyarbakır, Kastamonu, Amasya, Kütahya, Antep, Manisa, Bolu, Isparta, Aydın, Erzurum ve Kayseri gibi şehirler de önemli kültür merkezleri olarak gelişme göstermiştir. Bu şehirlerin bir çoğu coğrafi konumu itibariyle siyasi ve ekonomik açıdan gelişirken cami, medrese, tekke ve zaviye gibi kültür kurumlarını da tesis etmiştir (Eydurun, 2000: 12).

Hasan Çelebi Tezkiresi Etrafında Mekânların Sınıflandırılması

BAĞDAT

Eskiden Abbasilerin idare merkezi ve İslam âleminin başkenti olan Bağdat bugün Irak’ın başkenti ve en büyük şehirlerindedir. XVI. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı idaresine girmiş ve Osmanlı kültüründe yer edinmiştir. Bağdat kumaşları meşhurdur. Kâdirî tarikatında şeyhlerin giydiği çuhadan yapılmış taç başlığına da oraya nispetle “Bağdat gülü” denilir. Edebiyatta Bağdat’ın adı çok geçer. “Aşıka Bağdat sorulmaz”, “Yanlış hesap Bağdat’tan döner” gibi atasözleri de bunlardandır (Pala, 1995: 70).

Turkish Studies

Siyasî konumu yanında Bağdat asıl bir kültür merkezi olarak dikkatleri üzerinde toplar. İslamî kültürün yaratıcı devri Bağdat damgası taşır denilse mübalağa edilmiş olmaz (İsen, 2010: 320).

Bağdat İslam medeniyetinin gözbebeği şehirlerindedir. Pek çok yönetime başkent olduğundan siyasî mücedelelere tanıklık etmiş ve bir kaç kez yakılıp yıkılmıştır. Fakat her defasında inşâ edilerek eski konumuna ulaşmıştır. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde üç şairin biyografisinde “Dârü’s-selâm” olarak nitelendirilmiştir (Eyduran, 2000: 12).

a-) Velâyet nurlarının burcu, keramet görüntülerinin ortaya çıktığı kutu; halifelerin sancak merkezi, nişan ve merasim şehridir.

Burc-ı neyyirât-ı velâyet ve dürc-i le‘âlî-i zâhirât-ı kerâmet mukarrer-i râyet-i hulefâ-yı pîşîn olan şehri-İrem-âyîn mu‘zamât-ı medâ’in ü bilâddan Dârü’s-selâm Bagdâddan Necef-zâde dimekle meşhurdur (Eyduran, 2009a: 325)

b-) *Dârü’s-selâm*¹ olarak nitelendirilir ve siyasî konumu, özellikle Abbasiler döneminde halifelik merkezi olması itibariyle önemli başkentlerdendir.

Dârü’s-selâm-ı kubbe-i evliyâ-yı kirâm ahsen-i bikâ’ u bilâd olan hutta-i pâk-i Bagdâddandur (Eyduran, 2009b: 125).

c-) Siyasî açıdan önemli başkentlerden olduğu gibi kubbeleri ve yetiştirdiği çok sayıdaki evliyasıyla da dikkati çeken kültür merkezlerindedir. Tabii güzelliği ile adeta bir cennettir.

Fezâ-yı letâfet-iktizâsı dil-i kerîmân u men‘imân gibi pehnâ ve vâsi’ ve sâha-i letâfet-mesâhası hâtır-ı ‘âtır-ı ‘irfân-ı feyz-i muzâhir gibi güşâde ve lâmi’ olup tahtgâh-ı hulefâ ve mülûk-ı pîşîn olup şehri-İrem-ârâ ve firdevs-tezyîn olmagla bâg-ı dâd olan Dârü’s-selâm-ı bâ-sedâd mahmiye-i ‘aliyye-i Bagdâddandur (Eyduran, 2009b: 170).

BELGRAD

Felek âbâd terkihiyle tavsif edilmiştir. Bu terkip gerçek anlamından ziyade bahtı açık, talihi yaver giden anlamlarından kinaye olarak kullanılmış olmalı.

Şehr-i felek âbâd kasaba-i Belgraddan erbâb-ı kalem ü hisâbdan zu‘mınca ‘ilm ü kemâl ile mâlik-i nisâbdan dîvâne-i nakş u abdâl mizâc tünd-i sohbet ü sa‘b imtizâc eş‘ârî vâfir-i pür gûy şâ‘ir idi (Eyduran, 2009a: 378).

BURSA

Bursa Osmanlı devletinin ilk başkentidir. Osmanlı devletinin tarihî ve kültürel coğrafyası çizilirken, üzerinde önemle durulan şehirlerdendir. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Bursa, rütbe, görgü ve faziletçe büyük insanların yetiştiği, çok sayıda camii, tekke ve sultan türbelerinin bulunduğu, havası temiz, suyu hoş, bağ, bahçe ve bostanlarıyla, yeşilin hâkim olduğu Çin, Hıta, İrem ve Seba ülkelerini kiskandırarak derece güzel tabiat ve iklimiyle, inciye, cennete ve yüzüğe benzetilmiştir. Hasan Çelebi, şehrin herkes tarafından bilindiğini ve methedildiğini belirterek, ne kadar övgü dolu söz söylese de kâfi gelmeyeceği üzerinde durmuştur. Çelebi, şehri sosyo-kültürel yapısı, zenginliği ve coğrafi güzelliği ile tanıtmaya çalışmıştır (Eyduran, 2000: 12).

a-) Temiz havası, hoş suyu, bağ, bahçe ve bostanlarıyla yeşilin hakim olduğu son derece güzel bir şehirdir. Yeşil sıfatı bugün de “Yeşil Bursa” tamlamasıyla adeta Bursa için bir *epitet* gibidir.

¹ Dârü’s-selâm, cennetin isimlerinden biridir. “Maddî ve manevî âfetlerden, hoşla gitmeyen şeylerden korunmuş olma” manasındaki selâm ile “ev, yurt” anlamındaki “dâr” kelimesinden oluşan bu terkip iki ayette cennetin adı olarak zikredilmiştir (el-En‘âm 6/ 127, Yunus 10/25) (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1993: 377).

Hevâsı latîf ve âbı hoş-güvâr olmagla mümtâz-ı büldân u emsâr olup nümûne-i cennâtın tecrî min tahtihe'l-enhâru olan şehri-i Burusadan bir hâce-i mâldârun oğludur ki Tûtî Latîf demekle şöhr-i vazî' ü şerîf idi (Eyduran, 2009b: 227).

b-) Her türlü toz ve pislikten arınmıştır.

Cinân-ı vücûdı gerd-i âfât ve gubâr-ı 'âhâtdan meknûse olan mahrûsa-i Burusadandır. (Eyduran, 2009a: 219).

c-) Rütbe, görgü ve faziletçe büyük insanların yetiştiği bir yerdir.

Hüsn ü melâhatde mânend-i gazâle olduğu nûr-ı gazâle gibi hayyiz-i hafâdan 'âlî ve âyât-ı medâ'ih-safâsı câmi'-i cihânda lisân-ı benî nev'-i insânda zâkir ü tâlî olan ma'den-i ekâbir ü e'âlî şehri-i Burusanun şâ'ir-i şîrîn makâli ehl-i ma'ârifün kâkül-i sîm-berân gibi şûrîde hâli (Eyduran, 2009b:134).

d-) Çok sayıda cami, tekke ve sultan türbelerini barındırır.

Câmi'-i mahâsin-i lâ-yu'ad ve-lâ-yuhsâ olup büldân-ı cihân içre 'urûs-ı sâha-i 'azîmü'l-mesâhası kalâ'id-i lutf u melâhat ile muhallâ ve fezâ-yı dil-güşâ-yı letâfet-pîrâyı cârûb-ı hüsn ü sabâhat ile pâk u mücellâ olan şehri-i Burusadandır (Eyduran, 2009a: 394).

e-) Şehir herkes tarafından bilinir ve methedilir. Ne kadar övgü dolu söz söylene de kâfi gelmez.

Kesret-i 'amâ'ir ü hazâ'ir-i selâtîn-i mâlikü'r-rikâb ile felek kıbâb ve letâfet-i hevâ vü 'uzûbet-i âb ile makbûl u memdûh-ı şeyh ü şâbb olan Bursa-i mahrûsadandır (Eyduran, 2009b: 33).

f-) Altından nehirler akan cennetlerdendir. Anber kokusu saçarak esen rüzgârı, lütuflar dağıtır. Yüksek dağ ve tepeleri gibi şehir diğer şehirlerden yüksek ve yücedir. Temiz havası insanın gönlündeki gamı dağıtır, safalar verir.

Nesim-i anber-şemimi eltaf-ı mine'l-visal ve selsal-i enhar u cuybarı elez mine'z-zülal olup sa'ir-i büldandan cibâl-i şahika ve tilal-i şamihâsı gibi müreffa ü mu'alla ve ayine-i saha-i gam-zedâsı miskal-i lutf u safâ ile musaykal u mücellâ olan mahrûsa-i Burusadandır (Eyduran, 2009a: 337).

EDİRNE

Edirne, Osmanlı devletinin ikinci başkentidir. Rumeli'deki şehirlerin en güzellerindedir. Şehir asıl gelişmesini Osmanlı hâkimiyeti döneminde göstermiştir. Edirne'nin Osmanlı Devleti'nin, güçlü devlet yapısına geçişi döneminde başkent olması bu şehrin önemini ortaya koymaktadır. Özellikle Çelebi Mehmed'in ve II. Murad'ın sarayı etrafında oluşan edebî muhit şehrin edebiyat açısından da dikkate değer bir yapı arz ettiğinin bir kanıtıdır (İpekten, 1996: 18-24). Şehrin Osmanlı Devleti'nin başkenti olmasından dolayı çeşitli Türk-İslâm şehirlerinden buraya bir çok bilim ve kültür adamı gelmiştir (Canım, 1995: 2). Diğer taraftan, şehrin yetiştirdiği şair sayısı bakımından İstanbul ve Bursa'dan sonra gelmesi de yine göz önünde bulundurulması gereken hususlardan birisidir (İsen, 1997: 71).

Hasan Çelebi tezkiresinde çoğunlukla şehrin coğrafi mevkii ve özelliğine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Tezkirede şehir, çok sayıdaki bağ, bahçe ve nehirleriyle, insanın ruhunu ferahlatan havasıyla, temiz pak suyuyla, mis kokulu toprağıyla övülmüştür. Cennete benzetilerek, çok sayıda bilgili, kültürlü insanın tatlı dilli, başarılı şairlerin yetiştiği bir belde olarak tavsif edilerek şehrin sosyo-kültürel seviyesi hakkında bilgiler verilmiştir. Tezkirede "Darü'n-nasr ve'l-meymene",

Turkish Studies

“Darü'n-nasr” gibi tabirlerle geçen Edirne şehri için söylenenleri, yirmi şairin biyografisinde görmek mümkündür (Eyduran, 2000: 12).

a-) Çok sayıda bağ ve bahçeleriyle ünlüdür.

Hadâ'ik u riyâz-ı pür-zînet ü bahâ ile müntehâ ve sâha-i bî-hadd ü intihâ ile gayret-fezâ ve cennetin 'arduhâ olan şehri Edirnedendir (Eyduran, 2009a: 142).

b-) Nehirleriyle ünlüdür.

Kesret-i enhâr ve vefret-i cûybâr ile kitâb-ı müzehheb ü mücedvel ve kâmet-i vücûd-ı letâfet-muzâhiri tâc-ı bâ-revâc-ı menâkıb u mefâhir ile mütevec ü mükellel olan şehri Edirnedendir (Eyduran, 2009a: 345).

c-) Havası insanın ruhunu ferahlatacak kadar güzeldir.

Hâk-i zemîni gayret-fezâ-yı misk ü 'anber hevâ-yı cân-fezâsı visâl-i zemânı gibi safâ-güster olan şehri Edirnedendir (Eyduran, 2009a: 355).

d-) Suyu cennet ırmağı gibi temiz ve paktır.

Âb-ı musaffâsı nişâne-i selsebîl ü tesnîm hevâ-yı dil-güşâsı safâ-bahş-ı her marîz ü sakîm olan şehri Edirnedendir (Eyduran, 2009b: 65).

e-) Toprağı Tibet ve Tatar ülkeleri gibi misk kokuludur.

Hevâ-yı cân-fezâsı tabla-i 'attâr gibi hoş-bû vü müşg-bâr ve hâk-ı zemîn pür-reyâhîni mânen-i misk-i Tibet ve nâfe-i Tatar olan şehri Edirnedendir zâhir ü bedidâr olmuştur (Eyduran, 2009b: 365).

f-) Ne kadar söz söylense de güzelliğini ifade etmek mümkün olmaz.

Vasf-ı şân-ı bedî'ü'l-beyânı hâric-i hayta-i ma'ânî-i kelâm-ı insânî olup şerh-i hâl-i ferhunde-me'âllerinde kâl ü kâl-i erbâb-ı makâl mânen-i lem'a-i âl olan âl-i Resûl-ı şefî' ve evlâd-ı betûl-ı sa'âdet sahîfeden sâha-i letâfet-mesâhası dil-i ashâb-ı kerem gibi vâsi' ve miyân-ı büldân cihân içre 'uzûbet-i mâ ve letâfet-i hevâ ile bedî' olan Dârü'n-nasr ve'l-meymene Edirne-i mahmiyeden Müşgî Emîroglu demekle bûy-ı müşg gibi fâ'ih ü 'atır olmuştur (Eyduran, 2009a: 173).

g-) Şehir bağ ve bahçeleriyle İrem ve Seba ülkesinden daha güzeldir. Adeta cennet gibidir. Çok sayıda kültürlü, bilgili başarılı şairlerin yetiştiği bir şehirdir.

Cevâhir-i vücûd-ı erbâb-ı ma'ârifî ma'den ve menba'-ı şu'arâ-yı şîrîn-makâl ve pâkîze-sühan olan Dârü'n-nasr-ı Edirnedendir (Eyduran, 2009b: 245).

Sunûf-ı eşcâr-ı tayyibe ile mahfûf-ı büldân-ı Rûm içinde 'uzûbet-i mâ ve letâfet-i hevâ ile mevsûm u mevsûf gülistân-ı Sebâdan dil-güşâ ve bûstân-ı İremden cân-fezâ sevda-yı gîsû-yı mâh-rûyân gibi dil-âvîz ü ma'mûresi çehre-i sîm-berân misâli tarab-engîz-i dem-i 'Îsâ enfâs-ı nesîminde muzmer ve neş'et-i âb-ı hayât hevâ-yı cân-perverinde mihmer olan Dârü'n-nasr ve'l-meymene mahrûsa-i şehri Edirnedendir. Lâkin neşv ü nemâsı belde-i Kastamonıdan olmuştur (Eyduran, 2009b: 346).

GELİBOLU

Gelibolu, Osmanlı devleti için birinci derece önemli siyaset merkezlerinden biriydi. Özellikle ikinci kez Türklerin eline geçtikten sonra şehir, Osmanlı tarihinde bir yandan Rumeli'ye geçişlerde bir üs olarak kullanılmış, diğer yandan da Osmanlı denizciliğinin beşiği olarak gelişme açısından büyük önem kazanmıştır. Siyasî açıdan önemini İstanbul fethedildikten sonra kaybetmiştir (İsen, 1997: 80).

Turkish Studies

Hasan Çelebi'ye göre şehir, deniz kıyısında yüksek kale ve surlarıyla dikkat çeken ve tabiatının güzelliğiyle herkes tarafından beğenilen, coğrafi bakımdan Rumeli ülkelerinin kilididir. Tabiatının güzelliği ile cennete, deniz kıyısında bulunmasıyla Hızır'a benzetilmiştir (Eyduran, 2000: 12).

a-) Şehir tabiatının güzelliğiyle adeta bir cennettir. Deniz kıyısında bulunduğundan şehir Hızır'a benzetilir.

Hızrvâr leb-i deryâda karâr itmekle le'âlî-i hüsn ü safâyı der-kenâr idüp berr ü bahrdan güzâr iden müsâfir ü tüccâra reh-i imdâd u es'âdi irşâd iden şehri-i sûtûde-etvâr Gelibolıdandır (Eyduran, 2009b: 5).

Hızrvâr leb-i deryâda karâr idüp büldân-ı cihân içre sade-i der-kenâr iden Gelibolı nâm kasaba-i pür-iştihârdandır (Eyduran, 2009b: 274).

b-) Coğrafi özelliği bakımından Rumeli ülkelerinin kilidi, anahtarıdır. Rumeli'ye geçişlerde köprü vazifesi görür. Yaşlı, genç herkesin beğendiği bir şehirdir.

Ahsan-ı kulâ' ve ihsân-ı bikâ' burc u bendinün irtifâ'ı mülâsık-ı Süreyyâ ve mu'ânık-ı zirâ' kilid-i memâlik-i Rûmili olan şehri-i Gelibolıdandır (Eyduran, 2009b: 23).

Büldân-ı cihân içre pîr ü cevânun makbûlı olan şehri-i behîşt-nişân Gelibolıdandır (Eyduran, 2009b: 18).

İSTANBUL

Eski tarihçilere ve bütün seyyahlara göre İstanbul kâinatın en güzel yerindedir. İslam'ın merkezi ve taht şehridir. Osmanlı devletinin her döneminde sanat ve kültür merkezi olmuştur. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde İstanbul, saltanat makamı, faziletli bilgili kişilerin yetiştiği, ilim irfan yeri, sosyo-kültürel yapısı, zenginliğiyle İslam'ın merkezidir. Şehir; misk gibi havası, şerbet gibi tatlı suyu, latif iklimi, gökyüzü gibi yüksek kale, sur ve kubbeleri, İrem bahçesini ve Seba ülkesini gölgede bırakacak derecede güzel tabiatıyla tasvir edilmiş, aklın alamayacağı kadar güzel bir belde olduğu üzerinde durulmuş ve güneşe, cennete, güzel yüzlü sevgililere benzetilmiştir (Eyduran, 2000: 12).

İstanbul bugün olduğu gibi geçmişte de kültür dünyamızın başkentidir. Tezkirelerde İstanbul için kullanılan kelimeler ve kelime grupları çeşitlidir. "İstanbul, Stanbul, Mahrûse-i İstanbul, şehri-i İstanbul, Kostantiniyye, mahmiyye-i Kostantiniyye, mahrûse-i Kostantiniyye, Dârü's-saltanat, Dârü's-saltanatü'l-aliyye, Dârü's-saltanat-ı Kostantiniyye, İslâmbol, şehri-i İslâmbol, Dârü's-saltane İslâmbolu'l-mahmiyyeye, Dârü'l-mülk, dârü'd-devle, Sevâd-ı a'zâm, ümmü'd-dünyâ" gibi (Kılıç, 2011: 130).

İstanbul her zaman Osmanlı kültürünü besleyen asıl ana güç merkezi olmuştur. Kuşkusuz farklı dönemlerde değişik görüntüler sergilese de, çevresindeki bin kilometrelik alanın her bakımdan cazibe merkezidir. Gerçekten de tarih sahnesine çıktığı andan itibaren hangi uygarlığa bağlı olursa olsun, o daima hem o ülkenin, hem de bütün dünyanın gözbebeği şehirlerinden biri olmuştur (İsen, 2010: 225-228).

a-) Şehir saltanat makamıdır.

Mehbit-i envâr-ı füyûzât-ı İlâhî ve mukarrer ü makâm-ı hazret-i saltanat-penâhî sevâd-ı a'zam mefhar-ı büldân-ı âlem olan şehri-i İstanbuldan ve zümre-i ashâb-ı lutf u kabûldendür (Eyduran, 2009a: 148).

b-) Şehir hilafet makamıdır.

Turkish Studies

Makarr u makâm-ı hilâfet-penâhı ve mazreb hıyâm-ı celâlet-destgâhı olan şehri İstanbuldandır (Eyduran, 2009a: 423).

c-) Havası misk gibi güzel kokar, suyu şerbet gibi tatlıdır.

Âb-rûy-ı hüsn ü melâhat olan cevânân-ı pür-sabâhat gibi âb-ı hûş-güvârı mânend-i şerbet-i şekerin ve kâkül-i pür-çîn-i dil-berâ-yı nâzenin gibi hevâ-yı cân-fezâsı nâfe-misâl müşgin olup çeşm-i âhvân nâz u cemâl gibi sevâdı dil-güşâ ve firdevs-i berin mânend-i sükkânı merdümân-ı hürî-likâ olan şehri İstanbuldandır (Eyduran, 2009a: 278).

d-) İklimi latiftir.

Her cihetden fazlı büldân-ı cihâna zâhir ü bâhir ve letâfet-i hevâ ve nezâfet-i sâha ve 'uzûbet-i mâ ile mahâsin-i İrem ü Sebâyı hâcib ü sâtir olan şehri İstanbuldandır (Eyduran, 2009a: 167).

Letâ'if-i besâtîn ü hadâ'ikla mahfûf u mümtâz ve letâfet-i hevâ ve nezâfet-i fezâ ile serv-i sehî gibi ser-bülend ü ser-efrâz olan şehri İstanbuldandır (Eyduran, 2009a: 151).

e-) Kale, sur ve kubbeleri gökyüzü gibi yüksektir.

Burc u bârûsı kulle-i sipihr-i minû gibi bülend ü refî' ve sevâd-ı letâfet-nihâdı semâhat-ı ehl-i kerem gibi fasîh ü vasî' olan şehri İstanbul'dandır (Eyduran, 2009a: 115).

f-) Bağ, bahçe ve bostanlarıyla aklın alamayacağı kadar güzel bir beldedir.

sevâd-ı letâfet-nihâdı... (Eyduran, 2009a: 115).

g-) Şehir için büyük şehir, büyük yerlerdeki insan kitleleri anlamına gelen sevâd-ı a'zam kelimesi sıkça kullanılmıştır.

Mehbit-i envâr-ı füyûzât-ı İlâhî ve mukarrer ü makâm-ı hazret-i saltanat-penâhî sevâd-ı a'zam mefhar-ı büldân-ı 'âlem olan şehri İstanbuldan ve zümre-i ashâb-ı lutf u kabûldendür (Eyduran, 2009a: 148).

İZNİK

İfade ve tahkik insanların kaynağı Anadoludaki beldeler içerisinde en eskisi olan şehir:

Büldân-ı Rûm içre İslâm-ı kadîm ü 'atîk olmakla menşe' ü masdar-ı ashâb-ı ifâde vü tahkîk olan şehri İznikdendir (Eyduran, 2009b: 4).

KÂHİRE

Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Kahireli olduğu bildirilen şair yoktur, ancak önemli bir görev merkezi ve yerleşme yeridir. Bu merkez tanıtılırken genellikle "Kâhire-i tâhire" terkihi kullanılmıştır.

...ba'dehû ŞâmHata! Yer işareti tanımlanmamış.-i şeref-encâm ve mısır-ı Kâhirede tavattun u makâm itmiş idi (Eyduran, 2009b: 33).

Ba'dehû KahireHata! Yer işareti tanımlanmamış.-i tâhireye kâdî olup (Eyduran, 2009b: 77).

KONYA

Konumunu XVI. yüzyıl sonuna kadar Osmanlı idarî yapısı içinde şehzade sancağı merkezi olmasına borçludur. İstanbul dışında sanatkârları en iyi şekilde koruyup gözeten, şehzade-valiler, Konya'da da çok canlı birer kültürel muhit teşekkül ettirmişlerdir (İpekten, 1996: 166; İsen, 2010: 180).

Turkish Studies

Tarihte Selçuklular'ın başkenti olan Konya önemli kültür merkezlerimizden biri olmuştur. Mevlânâ'nın dergâhı Konya'da bulunmaktadır. Bu bakımdan bu özelliği ile Osmanlı devleti zamanında olduğu gibi günümüzde de en önemli ziyaret yerlerindedir (Eyduran, 2000: 12).

a-) Şehir, büyük evliyâ camileriyle “kıble-i murâd, ka'be-i merâm” olarak nitelendirilmiştir.

Kubbe-i evliyâ-yı kirâm ve mazreb-i hıyâm-ı asfiyâ-yı 'izâm hâsbân-ı bâdiye-i 'irfâna kıble-i murâd ve ka'be-i merâm olan Konyadandır (Eyduran 2009a: 304).

b-) Mesnevî sahibi Mevlânâ'nın yaşadığı ve türbesinin bulunduğu yerdir.

Âsûdegâh-ı cenâb-ı mevlevî nâzım-ı Kitâb-ı Mesnevî olan şehr-i Konyadandır (Eyduran, 2009b: 146).

c-) Maddî ve manevî nurların indiği şehir Konya'dır.

Mehbit-i envâr-ı zâhirî ve ma'nevî hatîre-i cenâb-ı mevlevî olan şehr-i Konyada neşv ü nemâ bulup dil-rîşân-ı hoş-hûy ile musâhabet ü mu'âşeretde yek-dil ü yer-rû olmagla meşâmm-ı dil ü cânı revâ'ih-i fakr u fenâyla hoş-bûy olmuş idi ki kırk elli bin akçe ze'âmetle kanâ'at idüp izdiyâd-ı mansıb u me'âl için hizmet-i ashâb-ı câh u celâlde terk-i tek ü pûy itmîş idi (Eyduran, 2009b: 288).

KÜTAHYA

Önemini XVI. yüzyıl sonuna kadar Osmanlı idarî yapısı içinde şehzade sancağı merkezi olmasına borçludur. Şehir, Sultan II. Selim'in sancak merkezi olmasıyla bir hayli önem arz etmektedir. Osmanlı hakimiyetine girmeden önce de bir hayli önemli bir kültür merkezi olan Kütahya'nın kültürel gelişmişlik düzeyini Germiyan sarayında yetişmiş Şeyhî, Ahmedî, Hamzavî, Şeyhoğlu Mustafa, Ahmed-i Daî gibi şairlerin varlığında görmek mümkündür. Osmanlıların hakimiyetine geçtikten sonra Anadolu eyaletinin merkezi olan şehir bu özelliği dolayısıyla gündemde kalmayı bilmiştir (İpekten, 1996: 209).

Hasan Çelebi Tezkiresi'nde şehzadeler şehri Kütahya hakkında övücü ifadeler kullanılmaktadır.

*Dest-i havâdis-i eyyâm-ı irtifâ' kal'a-i sipihr-intizâmından kûtâh ve sâni-i hısn-ı felek-mînû olduğuna rif'at-i küngüre-i burc u bârûsı güvâh olan kasaba-i Kütahiyya***Hata! Yer işareti tanımlanmamış.***dan meşâyih-i tarîka-i seniyyeden bir şeyhün oğludur* (Eyduran, 2009b: 157).

MALKARA

XIV. yüzyılda Osmanlı topraklarına katılan Malkara XIX. yüzyıl sonlarında Edirne vilayetinin Tekirdağ sancağına bağlı bir kaza merkezi olmuştur. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Nev'î'nin biyografisinde insana keyif veren güzel bağ, bahçe ve ırmaklarıyla cennete benzetilmiş ve cana can katan havası ve tabiatının güzelliği ile övülmüştür (Eyduran, 2000: 40).

İnsana keyif veren güzel bağ, bahçeleri ve ırmaklarıyla adeta bir cennettir. Havası ve tabiatının güzelliği cana can katar.

Hadâ'ik u riyâz-ı pür-safâsı nümüne-i gülistân-ı fihâ enhârün min 'aselin musaffen olup hevâ-yı cân-fezâsı visâl-i dil-berân gibi dil-güşâ ve sâha-i pür-melâhat ü bahâsı küy-ı cevânân-ı sîm-berân gibi dil-güşâ ve ra'nâ olan Malgara dimekle şöhre olan kasabadandır (Eyduran, 2009b: 380).

MANASTIR

Adını Roma dönemi manastır kalıntılarından alan şehir, 1382 yılında Sultan I. Murat döneminde Timurtaş Bey tarafından Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. Şehir bugün Bitola adıyla anılır. Balkan topraklarında yer alan Makedonya şehirlerinden biri olan Manastır, yetiştirdiği şairlerle divan şiirine önemli katkılar sağlamıştır (Bülbül, 2008: 456).

Manastır, Hasan Çelebi Tezkiresi'nde hünerli, kabiliyetli, ilim ve irfan sahibi kişilerin ve çok sayıda şairin yetiştiği bir kültür merkezi olarak tanıtılmıştır. Ayrıca latif havası, tatlı suyu, Seba ülkesini kıskandıracak derecede güzel bağ ve bahçeleri ile ve doğal güzelliği ile Yusuf'a benzetilmiştir. Tezkirede üç şairin biyografisinde tanıtılmıştır (Eyduran, 2000: 12).

a-) Şehir latif havası, tatlı suyu, bağ ve bahçeleriyle Seba ülkesini gölgede bırakacak kadar, tıpkı Yusuf gibi çok güzeldir.

Ekser-i halkı nâzım u şâ'ir olan menba'-ı hünerverân ve matla'-ı fazl u 'irfân kasaba-i Manastırdandır (Eyduran, 2009a: 209).

b-) Hünerli, kabiliyetli, ilim, irfan sahibi çok sayıda şair yetiştiren bir kültür merkezidir.

Cümle-i ricâl u merdi 'âlem-i 'ilm ü 'irfânun ferdi olmagla mehebb-i şimâl-i menâkıb u mefâhir olan kasaba-i Manastırdandır (Eyduran, 2009b: 277).

MANİSA

Yıldırım Bayezit döneminde Saruhanoğullarından alınarak Osmanlı Devleti'ne bağlanan Manisa Saruhan Sancağı merkezi olarak şehzadelerin valilik yaptığı şehirlerden birisidir. II. Murat'ın ve Fatih Sultan Mehmet'in şehzadeliklerinde valilik yaptıkları şehir olan Manisa bu özelliği dolayısıyla kültürel olarak gelişmiş, âlimi ve devlet adamı bol bir şehir haline gelmiştir (İpekten, 1996: 181). Özellikle XVI. yüzyılda kültürel muhitlerden biri olan Manisa, daha sonraki yıllarda kültürel canlılığını muhafaza edememiştir (İsen, 2010: 180).

Tezkirelerde adı Manisa veya Magnisa şeklinde geçmektedir. Hasan Çelebi ise tezkiresinde Manisa'yı havası suyu, toprağı ile cennet gibi güzel bir şehir olarak tasvir etmiştir (Eyduran, 2000: 12).

a-) Havası, suyu, toprağı ile cennet kadar güzel bir şehirdir.

Hâki 'anbersâ hevâsı müşgâsâ sâha-i pür-şeref ü bahâ ile nümûne-i ve cennetin 'arduha² olan şehri-i Magnisadandır (Eyduran, 2009a: 302).

PRİZREN

1389 Kosova meydan muharebesinden sonra Osmanlı hakimiyetine giren şehir, 1555'ten 1912 yılına kadar sancakbeyliği merkezi olarak önemini sürdürmüştür. Prizren'in bu önemini Türk edebiyatında yetiştirdiği şair sayısında da açık bir şekilde görmek mümkündür (İsen, 1997: 150).

Şehir bugün Kosova sınırları içinde bulunmaktadır. Tezkirelerde, Prizrin, Prizren veya Pürzerrin olarak geçer. Hasan Çelebi Tezkiresi'ne göre şehir çok sayıda şair ve yazar yetiştirmiştir. Halkı çoğunlukla bilgili, kültürlü, ilim, irfan sahibi kişilerden oluşur. Tezkirede şehrin sosyo-kültürel zenginliği ve coğrafi güzelliği üzerinde durulmuş, dünyayı güneş gibi aydınlatan eşsiz bir belde olarak tanıtılmıştır (Eyduran, 2000: 12).

a-) Nazım ve nesrin tatlı suyunun ser çeşmesi ve şöhret sahibi bir şehir olan Pirizren'in halkı bilgili, kültürlü, ilim ve irfan sahibi kişilerden oluşur.

² Yerin genişliği kadar olan cennet (Hadid 21).

Ser-çeşme-i zülâl-i nesr ü nazm olup ekser-i halkı sâhib-i 'ilm ü fehm olan şehir-i şöhrat-âyîn kasaba-i Prizrindendür (Eyduran, 2009b: 382).

b-) Yeryüzündeki beldeler arasında en süslü, en güzel olanlarındandır.

Büldân-ı rûy-ı zemîn içre pür-tezyîn olan kasaba-i Prizrindendür (Eyduran, 2009a: 390).

c-) Şehir adeta bir cihânı tutuşturan güneş gibidir. Eşi benzeri yoktur.

Hürşîd-i cihân-sûz ve aftâb-ı 'âlem-efrûz gibi bî-'adil ü karîn olan şehir-i Prizrindendür (Eyduran, 2009a: 404).

d-) Şehir, yeryüzünde eşi benzeri olmayan bir şehirdir.

Prizrîn-i zemân u zemîn olan kasaba-i bî-'adil karîndendür (Eyduran, 2009b: 313).

RODOS

Anadolu'nun güneybatısında bulunan bir ada olan Rodos, Hasan Çelebi Tezkiresi'nde adaların kilidi, anahtarı konumunda önemli bir coğrafi konuma sahip bir yer olarak tarif edilmiştir. Sağlam kale ve surlarıyla da tanıtılmaya çalışılmıştır (Eyduran, 2000: 12).

a-) Şehir, adaların kilidi, anahtarıdır. Sağlam kale ve surlarıyla tanınır.

Memâlik-i Cezâ'irün kilidi olmagla re'sü'r-rü'üs ve hasânet ü metânet-i burc-ı bârûsı vusûl-ı tób-ı hevâ'iden masûn u mahrûs olan cezîre-i Rodosdandır (Eyduran, 2009b: 275).

b-) Rum vilayetleri içinde eşi benzeri olmayan, ışık gibi parıldayan, cennete benzeyen şehirdir.

Büldân-ı vilâyet-i Rûm içre mânend-i şem'-i şeb-efrûz belde-i cennet-misâl ve kasaba-i bî-nazîr ü bî-hemâl olan şehir-i Sirozdandır (Eyduran, 2009a: 394).

c-) Sıfatı, memleketinin dışında kalmış ser-keşlerin sığınak yeri olan, seçilmiş ve cennete benzeyen muzaffer bir şehirdir.

Vasfî hâric-i hayta-i makâl olup mümtâz-ı büldân-ı cennet-misâl olan şehir-i firûz kasaba-i Sirozdandır (Eyduran, 2009b: 411).

SOFYA

Şair tezkirelerinde doğum yerleri verilen şairlerin neredeyse üçte biri Balkan şehirlerinde doğmuştur. Bugünkü Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan Sofya da yetiştirdiği şairlerle Osmanlı'nın kültür merkezlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Kılıç, 2011: 187-188).

a-) Rum illerinden olan şehir, *kasaba-ı pür ihtiram* olarak nitelendirilmiştir.

Rûmilinden Sofya nâm kasaba-i pür-ihirâmından tarîk-i 'ilme sâlik olup şöhrat-şî'âr-ı dânişmend-i nâmdâr oldukda ba'zı mahâdîm-i kirâm tarafından mazhar-ı lutf ber-mezîd oldukda medrese-i Hasekide mu'îd olmuşdur (Eyduran, 2009b: 410).

b-) Diğer Rumeli şehirlerinden üstün olan bir şehirdir.

Kâmet-i vücûdî kabâ-yı medh ü itrâya lâyük olup büldân-ı Rûm içre Sofya dimekle mevsûm olan şehir-i fâ'ikdendür (Eyduran, 2009b: 411).

ŞAM

Şam kelimesinin Farsçası "akşam" anlamına gelir. Bu nedenle çoğu zaman tevriyeli kullanılır. Sevgilinin saçı ile Şam çok zaman birlikte bulunur. Mehdi Şam'da ortaya çıkacaktır denir. Şam'ın şîşesi, zırhı ve gülsuyu ünlüdür. Birisinin öldüğü günün akşamına Şâm-ı gâriban

Turkish Studies

denildiği gibi Hz. Hüseyin'in şehit edilip Ehl-i beytin Yezit askerine esir düştüğü geceye de bu ad verilir (Pala, 1995: 500).

Hasan Çelebi Tezkiresi'nde şehrin cennet kokulu bir yer olduğu ifade edilir.

Bunlar diyâr-ı 'Acemden gelmiş Dımışk-ı Şâm-ı Cennet-meşâmda temekkün kılmış bir ehl-i ma'rifet idi ki beyne'n-nâs Halîmî lugati diyü meşhûr olan Bahrî'l-garâ'ib nâm kitâbı bunlar te'lîf itmişdür (Eyduran, 2009a: 251).

ŞİRAZ

Acem ülkesinin güzel şehirlerinden bir diğeri ise Şiraz'dır. Anka'nın biyografisinde Şiraz'ın Acem şehirleri içerisinde güzelliği ile dikkat çektiği belirtilmiş ve serviye benzetilmiştir (Eyduran, 2000: 12).

Büldân-ı vilâyet-i 'Acem içre serv-i ser-efrâz gibi ser-bülend ü mümtâz olan hutta-i pâk-i Şîrâzdandur (Eyduran, 2009b: 118).

TRABZON

Osmanlı şehirleri içinde çok fazla önem arz etmeyen bu şehir Yavuz Sultan Selim'in valiliğinden sonra gerek siyasî ve gerek kültürel anlamda dikkat çekici bir aşamaya gelmiştir. Yavuz'un sarayı etrafında oluşan edebî ortam şehrin kültürel gelişimine katkı sunmuştur (İpekten, 1996: 206).

Hasan Çelebi Tezkiresi'nde, bir zamanlar şehzade sancağı olarak kullanılan, Karadeniz kıyısında bulunan Trabzon şehri, tamamen bilgili, kültürlü, zeki, fasih ve beliğ kişilerin vatanı olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca insanın ruhunu aydınlatan, gam, keder ve tasayı dağıtan cennet gibi güzel bir belde olarak tarif edilmiştir (Eyduran, 2000: 12)

a-) Şehir, insanın ruhunu aydınlatan, gam, keder ve tasayı dağıtan adeta cennet gibi güzel bir şehirdir.

Hevâ-yı ferah-fezâ ve terah-ı zidâsı dâfi'-i gumûm u huzen olan belde-i İrem-misâl şehri-i Trabzondandur (Eyduran, 2009b: 387).

b-) Şehir; bilgili, kültürlü, zeki, fasîh kişilerin memleketi olmuştur.

Ehâlîsi cümleten ma'ârif ü kemâlât ile muhallâ ve müzeyyen olan şehri-i Trabzondandur (Eyduran, 2009b: 31).

c-) Şehir cennet kadar güzel olmasının yanında kültürlü, zeki, bilgili kişilerin de vatanıdır.

'Aden-i erbâb-ı zekâ ve fatan menba'-ı şu'arâ ve ma'den-i ehl-i sühan zemîn-i nezâhet-rehîni nüzemâ ve fusehâ-yı bî-'adîl ü karîne muhtedd ü vatan olan şehri-i Trabzondandur (Eyduran, 2009b: 175).

TİRE

Aydın sancağının merkezi olan Tire, tezkirede havasının ve tabiatının güzelliği ile cennete benzetilmiş, İrem ve Seba ülkesini gölgede bırakacak derecedeki güzel bahçeleri ile övülmüş ve o dönem içerisindeki büyük kasabalar arasında sayılmıştır. Hasan Çelebi Tire'yi gözbebeği benzetmesi ile ifade etmiştir. Hasan Çelebi'ye göre; Aydın gözün etrafındaki saydam beyazlık, Tire de bu beyazlığın içindeki siyah nokta gibidir (Eyduran, 2000: 12).

Şehir, havası ve tabiatının güzelliğiyle adeta cennet gibidir. Bahçeleri, İrem ve Seba ülkesini gölgede bırakacak kadar güzeldir.

Sâha-i zîbâsı gülşen-i sebâ ile bir tarîka ve bir vetîre üzre olup dîde-i rûy-ı zemîn vücûd-ı mes'ûdıyla aydın olan şehri-i Tîredendür (Eyduran, 2009b: 51).

ÜSKÜP

Şehir, Roma, Bizans ve Slav yönetimleri sırasında da yörenin iktisadî, siyasî ve kültürel merkezi idi. Kuşkusuz şehir bu rolünü, Balkan yarımadasının tam ortasında bulunuşuna ve belli yolların kesişme noktasında yer almasına borçludur. Ayrıca şehrin, geniş bir bölgenin merkezi oluşu da yörenin yörenin fikir ve sanat odağı olmasında etkin rol oynamıştır. Yıldırım Bâyezid devrinde Türk yönetimine geçen Üsküp, bu tarihten Bosna'nın fethine kadar uçbeylerinin yönetim noktası, XV. yüzyılın ortalarından itibaren ise sancak olarak bölgenin idari merkezi oldu. Fethi takiben Anadolu'dan getirilen ailelerle kısa sürede Müslüman-Türk özelliği taşıyan bir şehir haline gelen Üsküp, sahip olduğu çok sayıdaki cami, mescid, medrese ve tekke ile kültürel bakımdan da merkez haline geldi (İsen, 1997: 131-132; Eyduran, 2000: 34-35)

a-) Latif havası insanın ruhunu dinlendirir.

Hevâ-yı cân-fezâsı i'tidâl-bahş-ı nesîm-i bahâr enhâr-ı zülâl-girdâr ile nümûne-i cennâtin tecrî tehtihe'l-enhâr³ olup büldân-ı cihân içre dil-berân-ı hoş-tarz u latîf-üslûb gibi letâfet ü melâhatde şehri-âşûb olan Üskübdendür (Eyduran, 2009b: 399).

b-) Şehir, makbul iklimiyle çok güzel bir beldedir.

Âb u hevâsı makbûl u mergûb olan medîne-i bedî'ü'l-üslûb şehri-i Üskübdendür (Eyduran, 2009b: 340).

c-) Şehir, tatlı suyuyla da güzel şehirlendendir.

Büldân-ı cihân içre mânend-i dil-ber-i mümtâz tavsîf ü ta'rîf-i 'uşşâk-ı ser-bâzdan müstagnî ve bî-niyâz letâfet-i hevâ ve 'uzûbet-i mâ ile bî-şerik ü enbâz olan şehri-i bedî'ü'l-üslûb kasaba-i Üskübdendür (Eyduran, 2009b: 392).

d-) Şehir, İrem bahçesini kiskandıracak doğal güzelliğiyle, bağ ve bostanlarıyla cennet gibi bir şehirdir.

Nezâhet ü safâda cân-ı hiredmendân gibi hurrem ve tarâvet ü letâfetde gayret-nümâ-yı murgzâr-ı İrem hadâ'ik u riyâzî kulüb-ı ehl-i 'irfân gibi mergûb olan kasaba-i Üskübdendür. Atâ: Büldân-ı cihân-ı letâfet-üslûbla şehri-âşûb olan şehri-i Üskübdendür (Eyduran, 2009a: 351).

VARDAR YENİCESİ

Balkan şehirlerinin Osmanlı toplumunun kültürel gelişmesinde büyük rolü vardır. Balkan şehirleri içinde Osmanlı'nın bu gelişmesinde Vardar Yenicesi'nin de katkısı büyüktür. Prizren, Vardar Yenicesi ve Priştine'nin kültürel gelişmişlik boyutunu 16. yüzyılın önemli tezkirecilerinden Âşık Çelebi'nin şu ifadelerinde net bir şekilde görmek mümkündür: "Rivayet ederler ki Prizren'de oğlan doğsa adından önce mahlasını korlar. Yenice'de doğan oğlan olsa baba deyecek vakit fârisî söyler. Priştine'de oğlan doğsa dividi belinde doğar." (Kılıç, 2009: 56). Âşık Çelebi'nin bu ifadeleri şehrin özellikle Fars kültürü açısından, bir başka ifadeyle edebiyat noktasından önemli bir merkez olduğunu ortaya koyar (İsen, 2010: 223-224).

a-) Şehir, çok sayıda hünerli kişinin, kabiliyetli şairlerin yetiştiği ilim, kültür merkezlerindedir.

Menba'-ı şu'arâ-yı belâgat-şi'âr olan Yenice-i Vardardandur (Eyduran, 2009a: 137).

³ Bakara-25, 266 ve başka bir çok ayet (Altından nehirler akan cennetler).

Mecma'-ı zurefâ ve menba'-ı şu'arâ olan Vardar Yenicesindendir (Eyduran, 2009a: 135).

Kân-ı belâgat u eş'âr ve ma'den-i şu'arâ-yı 'âlî-mikdâr müşâbih-i cennâtin tecrî min tahtihe'l-enhâru olan Yenice-i Vardardandır (Eyduran, 2009a: 259).

b-) Şehir, anber kokulu havasıyla cennete benzeyen tabiat ve iklimiyle bağ, bahçe ve bostanlarıyla İrem ve Seba ülkesini kiskandıracak kadar güzel cennet gibi bir şehirdir.

Letâfet-i âb u hevâ ile nümûdâr-ı huld-ı berîn ve nezâhet-i 'arsa ve melâhat-i sâhası reşk-i fezâ-yı cinân-ı rûy-ı zemîn olup bâg-ı İrem reşk-i riyâzından mütevârî-i perde-i ihtifâ ve gülistân-ı Sebâ hadâ'ik-ı pür-safâsı yanında hacâletden yire geçüp dehen-i dil-berân gibi nâ-bûd u nâ-peydâ olan şehr-i sûtûde-etvâr mecma'-ı şu'arâ ve menba'-ı zurefâ olan Vardar Yenicesindendir (Eyduran, 2009a: 290).

YENİHİSAR

Hasan Çelebi Tezkiresi'nde coğrafi konumu itibariyle Yenihisar'ın, İstanbul'a yakın Hızır gibi deniz kenarında bulunduğu belirtilmiş ve İstanbul ahalisinin, dinlenmek, eğlenmek, sohbet etmek için burayı tercih ettiği üzerinde durulmuş, kale ve surlarıyla da övülmüştür (Eyduran, 2000: 12).

a-) Şehir, İstanbulluların dinlenmek, sohbet etmek, eğlenmek için tercih ettiği yerdir. Hızır gibi deniz kenarındadır.

Ehâlî ve e'âlî-i şehr-i İstanbulun mahall-i teferrüc ü sohbeti ve makâm-ı 'ıyş u 'işreti olup şehr-i mezburun civârında Hızrvâr deryâ kenârında karâr iden Yenihisârdandır (Eyduran, 2009b: 60).

Sonuç olarak diğer tezkirelerde olduğu gibi Hasan Çelebi Tezkiresi'nde de şairlerin biyografileri sunulurken isim, unvan ve lakabı takiben en önemli husus olarak mekân gelmektedir. Tezkirelerde mekân denilince ilk akla gelen, şairin coğrafi mekânı, çevresi, doğduğu, bulunduğu ve herhangi bir sebeple yerleştiği veya seyahat ettiği yerlerdir.

Yukarıda örneklemelerde gördüğümüz bir husus, mekânların yapıcı, kültürü yaratıcı bir hüviyet taşımasıdır. Bilhassa İstanbul, Edirne, Bursa gibi Osmanlıya başkentlik yapmış ve bugün de kültür merkezi olma özelliğini gösteren şehirlerde bu özelliği görmek mümkün olmaktadır. Bundan başka, Akşehir örneğinde olduğu gibi fiziksel tasvire dayalı anlatımlarda o mekânlarda var olduğu belirtilen bolluk ve bereketin şair üzerindeki etkisinden bahsetmek mümkündür.

Bir başka tespit de dış çevrenin şaire etkisinin olduğu yönündedir. O şehirde oluşan edebî ortam ve akıllı, bilgili, zarîf ve agâh insanların o yörede çok olması bunda rol oynamaktadır denilebilir.

Bunlardan başka manevî yönü olan şehirler de söz konusu edilmiştir (Konya).

Söyleyecek bir başka özellik de hemen her şehirde anlatılan hava ve suyunun güzelliğinin vurgulanmasıdır. Bu yapılırken mülayim, güzel, hoş gibi sıfatlar kullanılmıştır.

Öte yandan şehirlerde tezkireciler tarafında öne çıkarılan bir mesele de sohbet etme ve sohbet arkadaşlığının bolluğudur.

Tezkireci bu mekânları verirken sadece o yerin adını verip geçmemiş; çeşitli tasvir ve tavsiflerle ifadesine bir akıcılık ve çeşni katmıştır. Her biri döneminin kültür merkezi olan bu şehirler için Hasan Çelebi'nin kullandığı bu ifadeler, belki de, yazılacak olan bir şehir monografisine malzeme hazırlayacaktır.

KAYNAKLAR

- CANIM, Rıdvan, (1995), **Edirne Şâirleri**, Ankara.
- ÇAPAN, Pervin, (2004), “Tezkirelerde İstanbul’un Ele Alınışı”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.XXXI, S.81.
- EYDURAN, Aysun, (2000), “Biyografi Kaynaklarında Şehir, Kültür ilişkisi ve Bunun Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiresi’ndeki Görünüşü”, **Bilig**, Kış, S.12.
- İPEKTEN, Haluk, (1996), **Divan Edebiyatında Edebî Muhitler**, İstanbul.
- İSEN, Mustafa (1997), **Ötelerden Bir Ses**, Ankara.
- İSEN, Mustafa (2010), **Tezkireden Biyografiye**, İstanbul.
- KILIÇ, Filiz (2009), **Âşık Çelebi, Meşâ’irü’ş-şu’arâ**, İstanbul.
- KILIÇ, Filiz (2011), **Klasik Türk Edebiyatının Peşinden**, Ankara.
- PALA, İskender (1995), **Ansiklopedik Divan Şiiri İsimler Sözlüğü**, Ankara.
- SUNGURHAN EYDURAN, Aysun (2009a), Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiretü’ş-şu’arâ, Metin a, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219122/h/tsmetina.pdf> (15.01.2012).
- SUNGURHAN EYDURAN Aysun, (2009b), Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiretü’ş-şu’arâ, Metin b, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219122/h/tsmetinb.pdf> (15.01.2012).
- Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, (1993), İstanbul.